

Тимчасові правила по збору та встановленню географічних назв при виконанні топографічних робіт

Обов'язкові для всіх об'єднань, підприємств, організацій та установ Головного Управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України

ПОПЕРЕДНІЙ ЗБІР І АНАЛІЗ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

Попередній збір і аналіз географічних назв району зйомки чи поновлення топографічних карт і планів є частиною редакційно-підготовчих робіт, які виконуються під керівництвом провідного редактора експедиції (підприємства). Основними завданнями попереднього збору та аналізу географічних назв району зйомки чи поновлення топографічних карт і планів є:

- виявлення з різних картографічних творів та інших джерел назв географічних об'єктів, розташованих у межах району зйомки чи поновлення топографічних карт і планів;
- перевірка та оцінка з'ясованих назв з точки зору відповідності вимогам офіційних нормативних документів і узгодження підписів на картах різних масштабів останніх років видання;
- підготовка вказівок польовим працівникам по додатковому збору та перевірці назв на місцях і найменуванню в необхідних випадках безіменних об'єктів.

Попередній збір географічних назв здійснюється на основі різних джерел офіційного та довідкового характеру і розпочинається з вивчення раніше виданих топографічних карт і планів, звірки цих назв з довідниками, які ведуться на підприємствах, черговою картою інспекції держгеонагляду.

Важливими картографічними джерелами є топографічні карти масштабів 1:10000 -1:50000 попередніх років видання, що знаходяться в основному картфонді УкрАГП. В процесі редакційно-підготовчих робіт слід передбачити збір географічних назв, особливо урочищ, об'єктів орографії та інших безпосередньо в основному картфонді.

Обов'язковими для використання офіційними документами про найменування та перейменування населених пунктів, утворення нових пунктів, зняття з обліку раніше існуючих пунктів є: довідник «Адміністративно-територіальний поділ УРСР» (вид. 1987 р.), постанови, рішення Верховної Ради, які публікуються у відомостях Верховної Ради України.

Назви залізничних станцій і зупинних пунктів визначають за офіційним виданням — «Тарифное руководство №4» (книги 1, 2, 3 видання 1985-1986рр.). Зміни і доповнення регулярно публікуються в «Сборнике правил перевозок и тарифов железнодорожного транспорта», назви річкових пристаней виявляють за «Тарифным руководством №4р» (1990 р.).

Обов'язковими джерелами назв є матеріали демаркації та редемаркації державних кордонів України (договірні карти, протоколи опису проходження державного кордону та інші документи).

Назви об'єктів моря, шельфових зон (островів, півостровів, заток, бухт, кіс, мілин, банок та ін.) виявляються за морськими навігаційними картами, лоціями та іншими довідковими матеріалами Головного управління навігації і океанографії Міністерства оборони колишнього СРСР.

Для виявлення назв гідронімів (річки, струмки та інші водотоки) слід використовувати «Словник гідронімів України» (К., Наукова думка, 1979р.).

Назви водосховищ, об'єктів судноплавних річок слід виявляти за лоціями або картами водосховищ, а також каталогами водосховищ, що видаються організаціями Держкомводгоспу.

З інших джерел найбільшої уваги заслуговують плани лісовпорядкування та землеустрою.

Виявлені і зібрані назви підлягають аналізу, в процесі якого з'ясовуються:

- повнота збору назв (забезпеченість назвами) району зйомки (поновлення);
- наявність розбіжностей в назвах одних і тих же об'єктів в різних джерелах;
- правильність написання назв, їх відповідність офіційним джерелам, правилам української орфографії.

В результаті аналізу повинні визначитись назви, установлені в офіційних джерелах і які наносяться на топографічні карти без всяких змін. У разі розбіжностей у написанні назв у двох і більше офіційних джерелах перевага віддається джерелу вищої інстанції і більш пізнього видання. У сумнівних випадках необхідно направляти запити у відповідні міністерства, відомства, обласні та районні виконавчі органи. Назви, які не регламентовані офіційними установами, підлягають перевірці та уточненню в процесі польових робіт з наступним уточненням виявлених і уточнених назв з сільськими (селищними) або районними виконавчими органами.

Після завершення попереднього збору та аналізу виявлених географічних назв на редакційну схему району зйомки (поновлення) наносять назви, які не викликають сумнівів і підлягають написанню на картах без змін.

Назви, що потребують обов'язкової перевірки і уточнення на місцевості, наносяться на фотосхеми та аерознімки або на проект польового обстеження, які готуються для польових робіт.

В коротких вказівках для польових працівників потрібно охарактеризувати національні особливості географічних назв району зйомки (поновлення), узгодження однокорінних назв, збереження єдиного підходу в написанні назв, складовою частиною яких є місцеві географічні терміни, узгодження назв пунктів геодезичної основи з назвами найближчих географічних об'єктів.

ЗБІР І ПЕРЕВІРКА ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ПРИ ВИКОНАННІ ПОЛЬОВИХ РОБІТ

Збір і перевірку географічних назв при виконанні польових робіт проводять топографи, які виконують обстеження місцевості при зйомці чи поновленні карт. В необхідних випадках до збору назв можуть залучатись інші працівники на основі розпорядження керівництва експедиції у відповідності з вимогою редактора.

Відповідальними за повноту збору назв є топограф, начальник партії, провідний редактор, головний інженер експедиції.

На протязі всього польового періоду редактор доводить до відома топографів про зміни в назвах і вирішує питання, що виникають в процесі збору і перевірки назв.

В результаті перевірки і уточнення в процесі польових робіт назв, які виявлені в підготовчий період, а також збору і встановлення відсутніх назв, всі важливі географічні об'єкти району зйомки (поновлення) повинні одержати уточнені власні назви.

В процесі польових робіт виявляються і фіксуються населені пункти, які зняті з обліку, але існують, і в них проживає декілька жителів.

Такі населені пункти підписуються на карті з поміткою (нежил.) одночасно, шляхом опиту місцевих жителів, виявляються назви населених пунктів, які відрізняються від офіційних, але існуючих (укорінених) серед місцевого населення. Доцільність розміщення таких назв після офіційних (у дужках) визначається в кожному конкретному випадку редактором.

Виробничі і соціально-культурні об'єкти (ферми, відділення радгоспів, лісні кордони, філіали лікарень і санаторії, окремі двори і т.н.), розміщені окремо від населених пунктів, потребують уточнення, до яких офіційних поселень вони відносяться.

При цьому встановлюються місцеві назви, які в подальшому можуть бути підписані на карті, як повторні, під офіційною назвою окремої частини населеного пункту.

Збір і перевірка назв фізико-географічних об'єктів проводиться в кожному населеному пункті шляхом опиту декількох жителів, при цьому перевага надається людям, які добре знають район поновлення (зйомки): працівникам місцевих органів самоврядування, колгоспів, радгоспів, шкіл, лісництв та ін. Для контролю кожну назву потрібно перепитати у жителів різних населених пунктів. При цьому не слід називати об'єкт першим, а ставити питання так, щоб місцевий житель сам називав об'єкт.

Найкраще починати опит, орієнтуючись по лінійних об'єктах: річках і дорогах. Під час опиту інформатору пропонується назвати всі географічні об'єкти, що мають власні назви: окремі будівлі, протоки, стариці, затоки, миси, острови, перекати, скелі, луки, поля, ділянки лісу, грибні та ягідні місця, вирубки, болота, гори, кургани, балки, урочища та ін. В місцях компактного проживання національних меншин слід записати назву мовою оригіналу (по можливості), а також українською, намагаючись найточніше передати звучання даного слова літерами українського алфавіту.

Назви географічних об'єктів, виявлені та перевірені під час виконання польових робіт, наносяться на той матеріал (карту, аерознімок, фотосхему), з яким працює топограф, а на звороті записуються необхідні пояснення, там же вказують всі випадки розбіжності назв, виявлені з різних джерел та свідчень місцевих жителів. Для уточнення таких назв рекомендується звертатись до землевпорядників, лісників та інших спеціалістів, які добре знають місцевість.

Рішення з спірних питань повинні бути підтверджені офіційними документами місцевих органів влади (сільської, селищної або районної) у відомості (додаток 1).

В результаті виконання польових робіт на всі перевірені та уточнені географічні назви кожного листа карти складається відомість відповідної форми (додаток 1) у двох примірниках. Один примірник після приймання підприємством підклеюється в формуляр карти, а другий направляється в Національну раду з географічних назв для подальшої обробки та створення стандартизованого банку географічних назв.

Відомості встановлених географічних назв завіряються в органах влади сільського (селищного) або районного рівня і надсилаються в підприємство.

ПРИСВОЄННЯ НАЗВ БЕЗІМЕННИМ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИМ ОБ'ЄКТАМ ТА ЇХ ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ

Порядок присвоєння назв та перейменування фізико-географічних об'єктів в Україні ще не врегульований.

Необхідність в присвоєнні назв безіменним фізико-географічним об'єктам в умовах, коли вся територія України має топографічні карти масштабу 1:10000, може виникнути, як виняток, при поновленні карт. Особливо це стосується районів з незначною густотою населених пунктів (гірські райони та Полісся) і таких, де назв недостатньо встановлено при виконанні зйомки. Ця необхідність

визначається редактором, регулюється в редакційних вказівках на район поновлення карт і стосується таких фізико-географічних об'єктів:

- річки, струмки, потоки, ручаї, рівчачки, струмені, річища, єрики, протоки, рукави, гирла, канали, канали, водоспади, улоговини, яри, балки, джерела;
- озера, болота, урочища, солончаки;
- вершини гір, перевали, скелі-останці, гори та могили (кургани) на рівнинній місцевості.

Вибір об'єктів, які потребують присвоєння назв, залежить в кожному конкретному випадку від значення даного об'єкта як орієнтира та його розміру (довжини, висоти, площі), а також від ступеня забезпеченості карт даного району раніше встановленими назвами.

При поновленні карт може виникнути необхідність перейменування об'єктів, які вже мають назви на раніше виданих картах.

Перейменування допускається тільки у виняткових випадках:

- коли назва, підписана на карті, «придумана» топографом довільно, без врахування місцевих особливостей (наприклад: г. Інтеграл, р. Бредова і т. ін.);
- коли через незнання топографом мови місцевих жителів на карті мають місце неточні назви об'єктів.

В першому випадку назва, що не підтверджується, може просто не підписуватись на карті з відповідним поясненням у формулярі.

Назви вперше найменованих і перейменованих фізико-географічних об'єктів включаються у зведену відомість, яка складається на весь об'єкт поновлення (див. додаток 2).

ОСОБЛИВОСТІ ЗБОРУ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ПРИ ЗЙОМЦІ ТА ПОНОВЛЕННІ КРУПНОМАСШТАБНИХ ПЛАНІВ МІСТ

Основною особливістю збору географічних назв при виконанні топографічних робіт у містах є те, що на всю їх територію вже існують топографічні карти дрібніших масштабів, на яких підписані назви самих міст, мікрорайонів, поселень та деяких внутріміських об'єктів. Всі ці назви повинні бути перевірені за офіційними і довідковими джерелами.

Подальше завдання зводиться до того, щоб виявити решту назв: мікрорайонів, проспектів, вулиць, бульварів, провулків, завулків, узвозів, міських автодоріг, набережних, площ, майданів, парків, річок, каналів та ін.

Виявлення і збір назв об'єктів, вказаних вище, слід розпочинати в архітектурно-планувальних відділах міськвиконкомів, де ведеться черговий план забудови і адресний план міста і є матеріали про межі міста і матеріали попередніх міських зйомок.

При цьому обов'язково повинні бути враховані офіційні зміни в назвах вулиць та інших об'єктів.

Питання найменування, перейменування та обліку назв міських об'єктів знаходиться у віданні місцевих органів влади, тому перелік власних назв міських об'єктів, зібраних у процесі зйомки (поновлення), повинен бути узгоджений в місцевих радах до нанесення їх на план.

При зборі та встановленні назв міських об'єктів необхідно враховувати такі особливості. Всі власні назви (за винятком назв мікрорайонів, поселень, річок), супроводжуються термінами, які позначають вид іменованого об'єкта. Багато назв утворені від особистих імен і пам'ятних дат (вул. Сагайдачного, вул. 8 Березня). До складу назв часто входять порядкові числівники, що позначають порядок розташування вулиць (1-й Склинівський пров., 4-й Склинівський пров. та ін.).

Терміни міських об'єктів подаються в повному або скороченому вигляді в залежності від розміру об'єктів та наявності вільного місця на плані і пишуться, як правило, з малої літери.

З великої літери пишуться терміни, які входять до складу власної назви не в прямому значенні (вул. Ярославів Вал, вул. Міста Шалетт, г. Чортова Скеля).

Скорочення терміну повинне відповідати переліку скорочень умовних знаків.

Розміщення термінів відносно власних назв залежить від граматичної форми назви.

Терміни потрібно розміщувати:

- а) перед власною назвою, якщо її подано у формі іменника в називному або родовому відмінку (вул. Друзів, вул. Погулянка), прикметника (вул. Богдана Хмельницького) або є словосполученням прикметника та іменника (ур. Бабин Яр, вул. Вітряні Гори, вул. Героїв Севастополя);
- б) в меморіальних назвах, що складаються з імені та прізвища, професії та прізвища, звання та прізвища — ім'я, звання та професія пишуться повністю, а прізвища пишуться на останньому місці (вул. Олеко Дундича, вул. Гетьмана Мазепи);
- в) роздільні визначення, що входять до складу назв, повинні розміщуватися на першому місці (Велика Житомирська вул., Варшавська Бокова вул.).

Всі назви міських об'єктів, які розміщені на планах, вносяться в перелік, який складається на місто чи інший населений пункт.

Назви в переліку розташовуються в алфавітному порядку, окремо для об'єктів міської забудови — вулиць, площ, провулків і т. ін.), окремо для інших об'єктів. Терміни, які розрізняють об'єкти,

розміщуються після власних назв (на плані: вул. Ярослава Мудрого, вул. Чернеча Гора, Чигиринська вул.; в переліку: Ярослава Мудрого, вул.; Чернеча Гора, вул.; Чигиринська вул.).

Перелік встановлених назв завіряється у місцевих органах самоврядування.

ПОРЯДОК СКЛАДАННЯ, УЗГОДЖЕННЯ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ, ВСТАНОВЛЕНИХ ПРИ ВИКОНАННІ ТОПОГРАФІЧНИХ РОБІТ

Після завершення робіт з виявлення та встановлення правильного написання географічних назв для топографічних карт масштабів 1:10000-1:50000 складаються полистні відомості встановлених назв. Відомості заповнюються чорним кольором, каліграфічним почерком (курсивом, чітко і розбірливо), виходячи з можливості виготовлення з них якісних копій. Порядок заповнення такий:

- рід об'єкта слід давати із скороченням: м., смт., с., с-ще, р. тощо, або повністю: річка, село, став, ліс і т. ін.
- у графі «Назва на виданих картах» вписується назва, що підписана на карті останнього видання цього або дрібнішого масштабу. Якщо на черговій карті даний об'єкт підписаний інакше, то ця назва підписується нижче. При виявленні в інших картматеріалах третього варіанту даної назви її записують ще нижче. При цьому після назви в дужках вказують скорочено рік видання карти, а якщо це чергова, то ще ставлять літеру «Ч». Наприклад: Петрівське (81) Петрівське Село (Ч, 90) Петрівка (52)
- графу «Адміністративна підпорядкованість» заповнюють у відповідності з черговою картою. Наприклад: Чернігівська обл., Новгород-Сиверський р-н, Подільська СР.
- в колонці «Прийнята назва українською мовою» вказується назва, яка прийнята при поновленні карт. При цьому в дужках скорочено позначається офіційне джерело (при його наявності). Наприклад: р. Здвиж (СГУ-79) — «Словник гідронімів України», 1979р.; с. Смолянка (АТУ-87) — довідник адміністративно-територ. поділу, 1987р., інші офіційні джерела можуть пояснюватися в примітках.

Узгодження з Національною радою з географічних назв для видання карти не обов'язкове. Рішення з цього питання приймається Укргеодезкартографією та керівництвом підприємства.

Для планів масштабів 1:500-1:5000 складаються зведені відомості з занесенням в них всіх назв, що вказані на плані.

Нові (заново присвоєні) назви або перейменовані фізико-географічні об'єкти включаються в окремі відомості по формі, вказаній в додатку 2.

Після узгодження цих відомостей (додатки 1 і 2), в даному випадку з обласними органами виконавчої влади, вони надсилаються в підприємство у двох примірниках.

Узгоджені, перевірені та затверджені в установленому порядку відомості географічних назв передаються для керівництва при виконанні картографічних робіт (підготовки до видання — 1-й примірник), та в Національну раду з географічних назв (2-й примірник) для подальшого опрацювання та створення банку стандартизованих географічних назв.

Додаток 1

Відомість назв географічних об'єктів на лист карти _____

№№ п/п	Рід об'єкта	Назва на виданих картах	Адміністративна підпорядкованість	Прийнята назва українською мовою	Підтвердження та зауваження органів влади	Узгодження з Національною радою з географічних назв	Примітки

Редактор _____ (підпис)
сільською

Погоджено з _____

депутатів _____ району

(селищною) або районною Радою народних
Головний редактор _____ (підпис)

Головний _____ інженер _____ області
 _____ (підпис)
 _____ (дата) _____ (підпис)
 _____ (печатка)

Додаток 2

ЗВЕДЕНА ВІДОМІСТЬ
назв географічних об'єктів, вперше найменованих
чи перейменованих на об'єкт (в районі) _____
зйомки (поновлення) карти масштабу _____

№№ п/п	Номенклатура	Рід об'єкта	Назва на виданих картах	Адміністративна незалежність, географічні координати	Назва, що пропонується	Обґрунтування	Висновок Національної ради з географічних назв

Редактор _____ (підпис) Погоджено з обласною Радою народних депутатів _____ (дата)
 Головний редактор _____ (підпис) _____ (підпис) _____ (печатка)
 Головний інженер _____ (підпис)